

Posudek oponenta disertační práce

Název práce:

Služba jáhna ve farnosti v kontextu současné teologie:

Hledání místa trvalého jáhna v církvi na základě výzkumu provedeného v českých a moravských diecézích

Autor práce: Mgr. Martin Fujdl

Obor studia: Teologie

Posudek vypracoval: doc. Michal Opatrný, Dr. theol.

Datum: 22. května 2018

Předložená disertační práce po delší době v českém diskurzu otevírá téma tzv. trvalého diakonátu jako tématu praktické teologie. Tuto volbu je proto třeba přivítat a ocenit. Autor tak navazuje na svoji práci diplomovou, a to jak tematicky, tak i v rámci otázek, které si klade. Ve své diplomové práci konstatoval určitou nejistotu, kterou zjistili u svých respondentů – trvalých jáhnů ohledně identity jáhenské služby. Svou disertací proto také vztahuje k tématu identity diakonátu, naštěstí však neulpívá na fakticky nekonečné teoretické diskusi o identitě jáhnů, ale vztahuje se k jejich působení ve farní pastoraci. Jakkoliv je třeba tuto opci usilující o přesnější vymezení tématu přivítat, zůstává v jistém smyslu otázkou, zda je namířena správným směrem. Autor totiž následně dokládá, že služba jáhna by měla být primárně neliturgická, i když jeho závěry jednoznačně k liturgickému vymezení diakonátu tendují. Zdá se proto, že více než opce pro farní pastoraci by se jako vhodnější rámec disertační práce jevila opce pro neliturgickou pastoraci – bez ohledu na to, zda v kontextu farní či kategoriální pastorace. Mj. také zůstává otázkou, zda je vůbec ještě možné při současné místní, časové i rolové diverzifikaci lidských životů uvažovat jen v pojmech farní a kategoriální pastorace.

Struktura předkládané práce je poměrně tradiční a logická. Autor se nejprve věnuje teologii diakonátu v historických souvislostech. Přesnější by jistě bylo vymezení první kapitoly jako pokusu o zachycení dějinného vývoje teologie diakonátu. Z asi padesáti stran první kapitoly je totiž dějinám svátosti svěcení věnováno jen asi deset. Zbytek zaujímá reflexe diskusí ve 20.

století, nauky II. vatikánského koncilu a pokoncilních dokumentů. Jak bude dále uvedeno, větší důraz na přesnější zachycení teologie svátostí by zde jistě práci přidal na kvalitě více než pokus, zachytit dějiny v disertaci, která není primárně historiografická. Dále se autor ve druhé kapitole věnuje dnešní praxi diakonátu. Zaměřuje se na postavení jáhnů v některých evropských zemích a na vybrané aspekty farního diakonátu. Samotná opce disertace právě pro realizaci jáhenství ve farnosti však není ani zde ani v úvodu práce dostatečně vysvětlena. Struktura disertace pokračuje třetí kapitolou zaměřenou na aktuální postavení trvalého jáhna v církvi. To se jeví jako terminologicky nešťastný název, protože se autor i nadále drží své základní opce pro farní pastorační a zapojení jáhnů do pastoračního poslání církve realizovaného mimo farnosti není předmětem jeho zájmu. Ve třetí kapitole stojí za povšimnutí zejména normativní pojetí empirické praxe. Autor již k samotnému designu výzkumu, a později i k jeho interpretaci přistupuje tak, jako by praktická teologie spočívala jen v teologické interpretaci empirických dat. Zdá se proto, že v disertaci není dostatečně zachycen normativní a deskriptivní aspekt praktické teologie, kdy jako teologie vychází ze zjevení, resp. Písma a tradice – tedy je normativní na jejich základě, ale přitom také popisuje a reflektuje stávající praxi a interpretuje ji v dialogu s převzatými normativními principy. V poslední kapitole nazvané Diskuse pak proto autor snadno upadá do pokušení, prostě shrnout stávající odbornou diskusi i výzkumem zjištěné poznatky do souboru návrhů výrazně alternativních ke stávající pastorační praxi. Z hlediska struktury, ale také obsahu předložené disertace je proto třeba říci, že práci v jistém smyslu chybí určitý komplexní teoretický rámec, který by vytvářel fundamentální teologicko-normativní kontext pro reflexi stávající praxe a návrhy její inovace. Podíváme-li se blíže na její obsah, bude tento problém patrný ještě s větší naléhavostí.

Z obsahového hlediska má totiž předložená disertační práce dva závažné nedostatky. Prvním z nich je omezený a zejména zastaralý rezervoár zdrojů, ze kterých práce vychází. I když autor věnoval nemalou námahu výzkumu stávající pastorační praxe, přesto není možné odhlédnout od dosavadního diskurzu. V předložené práci tak dochází k tomu, že autor sice reflektuje poměrně velké množství německojazyčných zdrojů, které jsou ovšem někdy i desítky let staré. V disertaci tak např. z německojazyčného diskurzu chybí díla vydaná péčí současného pastoralisty z Fuldy Richarda Hartmanna *Ortbestimmungen: Der Diakonats als kirchlicher Dienst* (2015) a *Kirche in der Arbeitswelt: Der Diakon im Zivilberuf* (2015). Aktuální německý diskurz, který zachycují, jde částečně jiným směrem, než autorovy závěry, které ve své práci předkládá. Důraz je sice také

kladen na neliturgickou službu jáhnů, ale zároveň je řešena otázka, jak se má toto neliturgické těžiště pastorační činnosti jáhna symbolicky projevit při slavení liturgie. Autor předložené disertační práce se však přes opakovaná konstatování o neliturgickém těžišti pastorační práce jáhnů zabývá především tím, jak změnit stávající liturgickou praxi – např. aby jáhen vedl bohoslužbu slova a kněz poté pokračoval vedení bohoslužby oběti, návrhy na slavení svátosti smíření a pokání nebo svátosti nemocných také jáhny, apod. Návrhy tohoto druhu a diskuse o nich probíhaly v prvních dvaceti až třiceti letech po obnovení trvalého diakonátu II. vatikánským koncilem. U nás možná ještě lehce doznívaly i čtyřicet let po koncilu. Prakticky všechny skončily bez úspěchu a byly opuštěny. Protože autor předložené práce vychází ze starší literatury, zcela samozřejmě tuto diskusi a s ní související názory přebírá, a dovádí je nakonec tak daleko, že si je možné klást otázku, zda by nebylo lepší, plédovat za zdobrovolnění celibátu než za změnu liturgických úkolů a povinností jáhnů a kněží. Vzhledem k důrazu autora na management charitativních aktivit ve farnosti jako hlavní formy neliturgické pastorační služby jáhna by se proto jevil jako účelnější, věnovat v disertační práci prostor větší kontextualizaci tohoto záměru v podmínkách české katolické církve. Ve stávající podobě disertace je tak vlastně věnována pozornost lokálnímu modelu, který je vlastní olomoucké arcidiecézi a příp. ještě ostravsko-opavské diecézi, a který je prakticky nepřenositelný do pastoračních podmínek České církevní provincie, zejména do diecézí plzeňské a litoměřické.

S kritickým hodnocením faktického zaměření autora na liturgické aktivity jáhna v tzv. diakonické farnosti souvisí druhá závažná výtká k obsahu předložené disertace. Jak je patrné z právě uvedeného, autor ulpívá na teologii svátosti svěcení, která se koncentruje na výkon *potestas* – moci ze svátosti svěcení. Tento pohled se jeví jak v systematicko-teologickém, tak i pastorálně-teologickém diskurzu o svátostech, resp. svátosti svěcení jako omezený. Co se jáhenství týká, tak v tomto teologicko-teoretickém rámci dává smysl právě jen transitorní diakonát – tomu pak logicky odpovídají tendence autora liturgicky „zrovnoprávnit“ jáhna s knězem. Teologie svátostí se však nekoncentruje pouze na moc vyplývající ze svátosti, resp. svátosti svěcení. II. vatikánský koncil, resp. Věroučná konstituce o církvi *Lumen gentium* v čl. 1 představuje teologii svátostí jako teologii Krista, který je světlem národů, a církve, která je znamením jednoty Boha a člověka i lidí navzájem. V důsledku toho má být také každá ze sedmi svátostí „dílčím znamením“, které ve specifické situaci odkazuje na Krista a jeho spasitelské dílo stejně jako na jednotu Boha a lidstva i lidí navzájem. Nositelé svátostného svěcení mají proto při liturgickém slavení především

reprezentovat či zpřítomňovat – každý podle svého stupně svěcení – různé aspekty života církve, která o podporu této jednoty, resp. o tuto jednotu lidstva s Bohem a lidí navzájem celým svým bytím a po vzoru Krista a s Kristovou pomocí usiluje. Totéž platí o reprezentaci Krista jeho jednání vůči církvi a stvoření. Tato problematika byla podrobně zpracována právě ve vztahu k jáhenskému svěcení v disertační práci Davida Seiferta *Pokoncilní obnova trvalého diakonátu: Dějiny - teologie – spiritualita*, která byla v r. 2011 obhájena na KTF UK. Tato disertace ani odborné publikace, které z ní vycházejí, nejsou v předložené disertaci zohledněny. Ta se tak proto značně odchyľuje od stávajícího diskurzu, a jakoby se vrací zpět k tématům, které již byla jednou zpracována. Bohužel předložená disertační práce nijak nezohledňuje ani otázku, proč byla teologická diskuse, která v prvních dvaceti až třiceti letech po koncilu navrhovala změnu kompetencí pro jáhny, opuštěna. Právě proto je také možné říci, že předložené disertační práci chybí plausibilní komplexní teoretický rámec, který by vytvářel fundamentální teologicko-normativní kontext pro reflexi stávající praxe a návrhy její inovace.

Předložená práce také trpí formálními nedostatky, z nichž mají některé charakter vskutku nehodný disertační práce, jakým je tečka za názvem práce na její první straně. Za závažnější nedostatek je však třeba považovat absenci počtů stran, resp. rozsahů stran u jednotlivých položek bibliografie, nebo dokonce absenci vnočení u některých položek v bibliografii. Vzhledem k výše uvedenému také nepřekvapí, že v práci chybí podrobnější reflexe použitých zdrojů, resp. kritika jejich pramenů.

Přes uvedené výtky a nedostatky je třeba také konstatovat, že práce přináší nové poznání ohledně vnímání trvalého diakonátu v české katolické církvi. Ocenit je třeba také otevření tématu tzv. diakonické farnosti, ke kterému v práci dochází. Předloženou disertační práci je proto možné považovat za obhajitelnou, i když jsem přesvědčen, že by měly být na zpracování disertačního tématu kladeny i v teologii větší nároky.

doc. Michal Opatrný, Dr. theol.